

Повторення
Первісна доба

- Розвиток людини на території України відбувався в основному по тих же напрямках, що і в інших регіонах і заселення сталось близько 1,5 млн років тому.

У межах території сучасної України первісне суспільство вчені співвідносять з археологічними періодами, виділеними залежно від матеріалу, з якого переважно виготовляли знаряддя праці.

<u>Кам'яний вік</u>	Палеоліт (давній кам'яний вік)	ранній	1 млн. – 150 тис. рр. тому
		середній	150 – 40 тис. рр. тому
		пізній	40 – 13 тис. рр. тому
	Мезоліт (середній кам'яний вік)		XI – VII тис. до н.е.
	Неоліт (новий кам'яний вік)		VII – IV тис. до н.е.
<u>Мідно-кам'яний вік (енеоліт)</u>			IV – III тис. до н.е.
<u>Бронзовий вік</u>			III – I тис. до н.е.
<u>Залізний вік</u>			I тис. до н.е. – V ст. н.е.

Протягом первісної епохи відбувалися такі процеси:

- **антропогенез** — біологічна еволюція людини, що завершилася приблизно 40 тисяч років тому виникненням виду «людина розумна» (*Homo sapiens*), а також основних людських рас;
- **формування мислення** (або інтелекту) людини, її мови;
- **розселення людства** по всіх континентах;
- **перехід** людей від привласнюючого господарювання (мисливство, збиральництво) до відтворюючого (землеробство і скотарство);
- **соціогенез** — формування суспільних форм життя у вигляді родової, а потім родоплемінної організації;
- **поява перших світоглядних, релігійних уявлень, міфологічних систем.**

СТОЯНКИ ПЕРВІСНИХ ЛЮДЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Стоянки первісних людей доби:

■ палеоліту

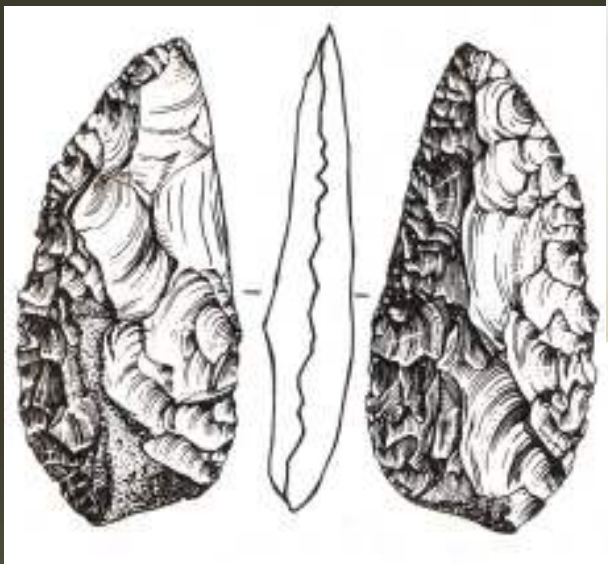
□ мезоліту

■ неоліту

— кордони сучасної України

- Вивчивши археологічні пам'ятники, пов'язані зі знаряддями праці, на основі матеріалу, з якого вони зроблені, виділяють декілька значних періодів розвитку первісного ладу (їх за традицією називають віками): кам'яний (його складають палеоліт, мезоліт, неоліт), мідно-бронзовий, залізний. Деякі дослідники після кам'яного вміщують перехідний вік - мідно-кам'яний (єнеоліт)

- Палеоліт тривав від появи першої людини на наших теренах близько 1,5 мільйона років тому до 8-10 тис. років до н. е. В його ранній період первісна людина вміла виготовляти примітивні засоби праці з каменю та дерева (загострені гілки, шкребачки, рубила).

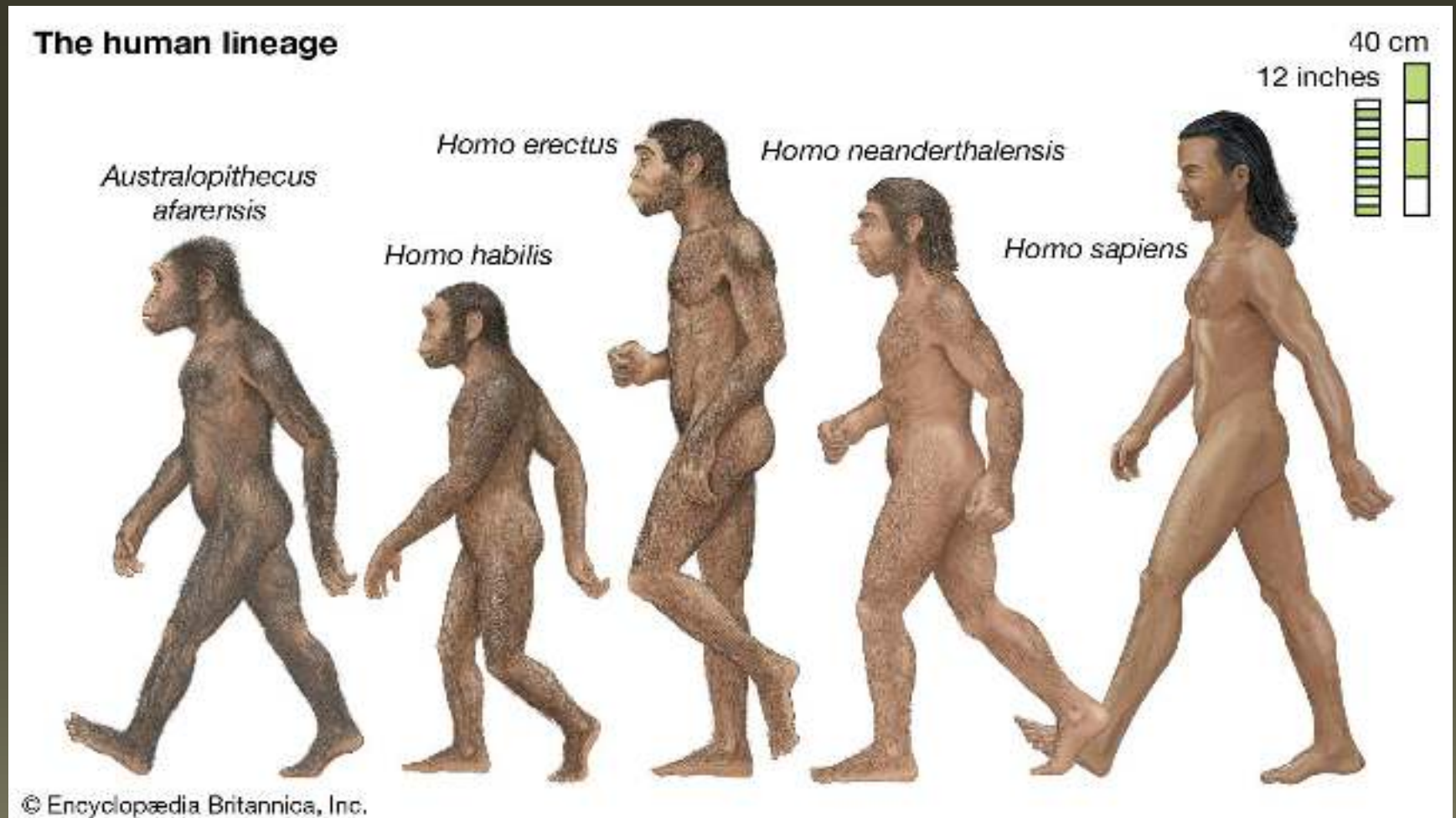
- Основними заняттями людини були збиральництво і полювання. Соціальною формою існування за раннього палеоліту виступало людське стадо, оскільки лише колективне буття давало можливість вижити у складних кліматичних і природних умовах. Жили люди того часу в печерах або хижках із дерева та кісток мамонта.

- За середнього палеоліту (150 тис. - 40-35 тис. років тому), з'являється неандерталець - людина нового фізичного типу, найважливішим досягненням якої є використання вогню, що значно зменшило її залежність від природи. Пам'ятки середнього палеоліту вчені виявили у с. Молодово Чернівецької області, у Криму, у басейні річок Дністра і Десни.

- На зміну неандертальцеві в епоху пізнього палеоліту приходить кроманьйонець - “людина розумна”, яка є вже не просто споживачем дарунків природи, але й виробником знарядь праці. З'являються різці, вістря стріл, кістяні гарпуни. Будуються землянки.

- Важливі зміни відбуваються і у соціальній організації - на зміну первісному стаду приходить родова община з колективною власністю на засоби виробництва. Родинні зв'язки визначаються за материнською лінією, отож є підстави твердити про виникнення у цей період матріархату.

- Вдосконалення житла і виникнення шитого з шкір одягу значно розширили ареал розселення первісної людини. Свідченням цього є стоянки пізнього палеоліту практично на всій території України - Мізинська - на Десні, Рилівська, Межиріч і т. д.

- У період пізнього палеоліту постають релігія (ритуальні дійства) і палеолітичне мистецтво (магічні малюнки, різьблення по кістці). Язичницька релігія виникає у вигляді чотирьох основних форм: анімізму - віри в душу, якою володіє кожен живий і неживий предмет; тотемізму - віри у походження людини від єдиного пращура - тварини або птаха; магії - чаклування перед полюванням; фетишизму - віри у надприродні властивості речей

- Близько 10-11 тис. років тому палеоліт змінюється мезолітом. Зникають льодовики, природа Європи набуває близького до сучасного вигляду, вимерли мамонти, носороги. Людина винаходить лук і стріли. Основними різновидами господарювання стають полювання, рибальство, починається приручення тварин - спершу собаки, а потім свині.

- З мезолітичних стоянок слід відзначити Журавську на Чернігівщині, Фатьма-Коба і Мурзак -Коба у Криму, Гребеники в Одеській області. В цю епоху, згідно пам'ятників матеріальної культури, вже можна виділити окремі етнокультурні області.

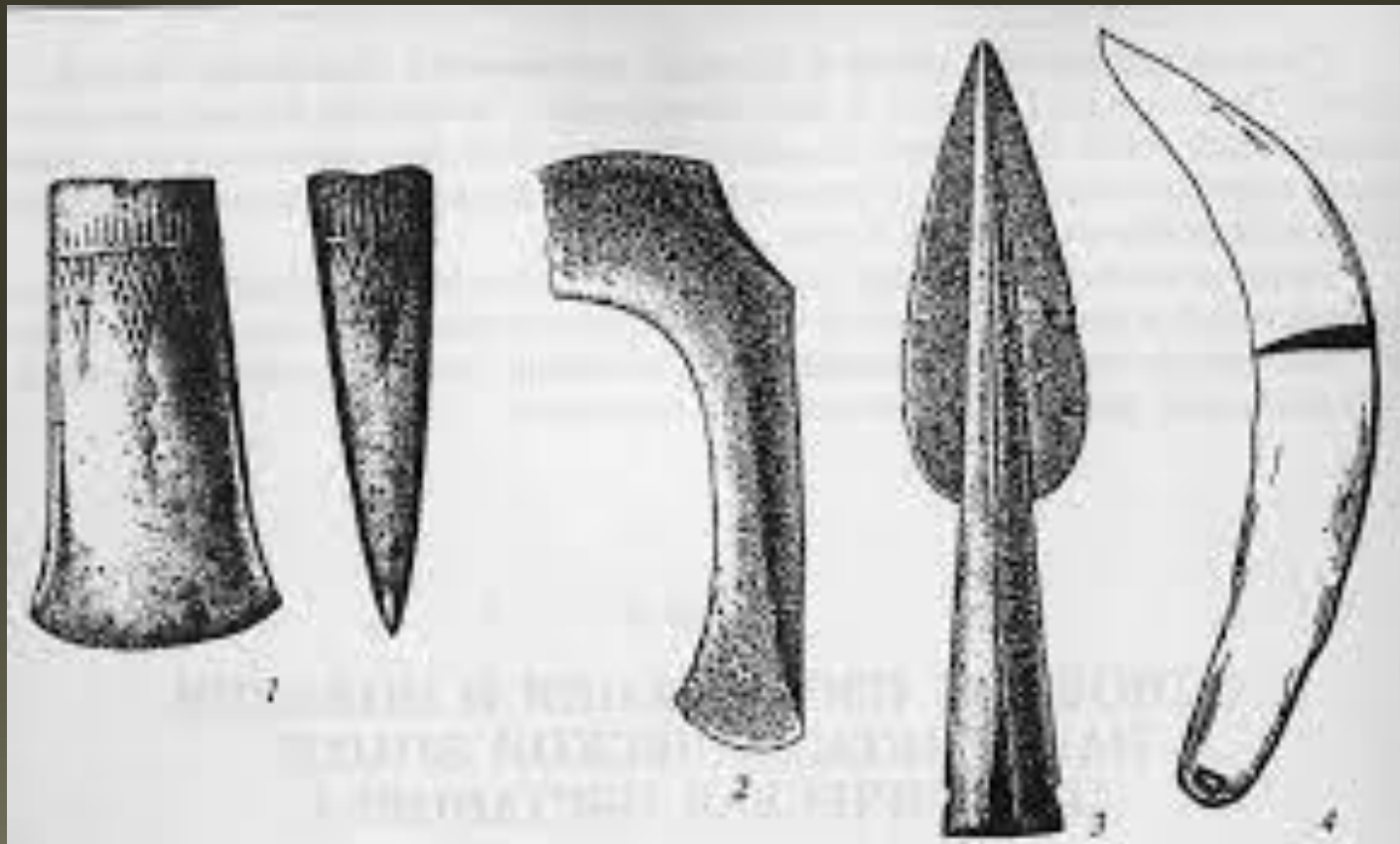
- В кінці мезоліту відбувається поступовий перехід від збиральництва і полювання до землеробства і скотарства, які остаточно розвинулися в епоху неоліту (VI-III тис. до н. е.). Саме цей період вважають розквітом первісного ладу тому ще вже постало продуктивне господарство.

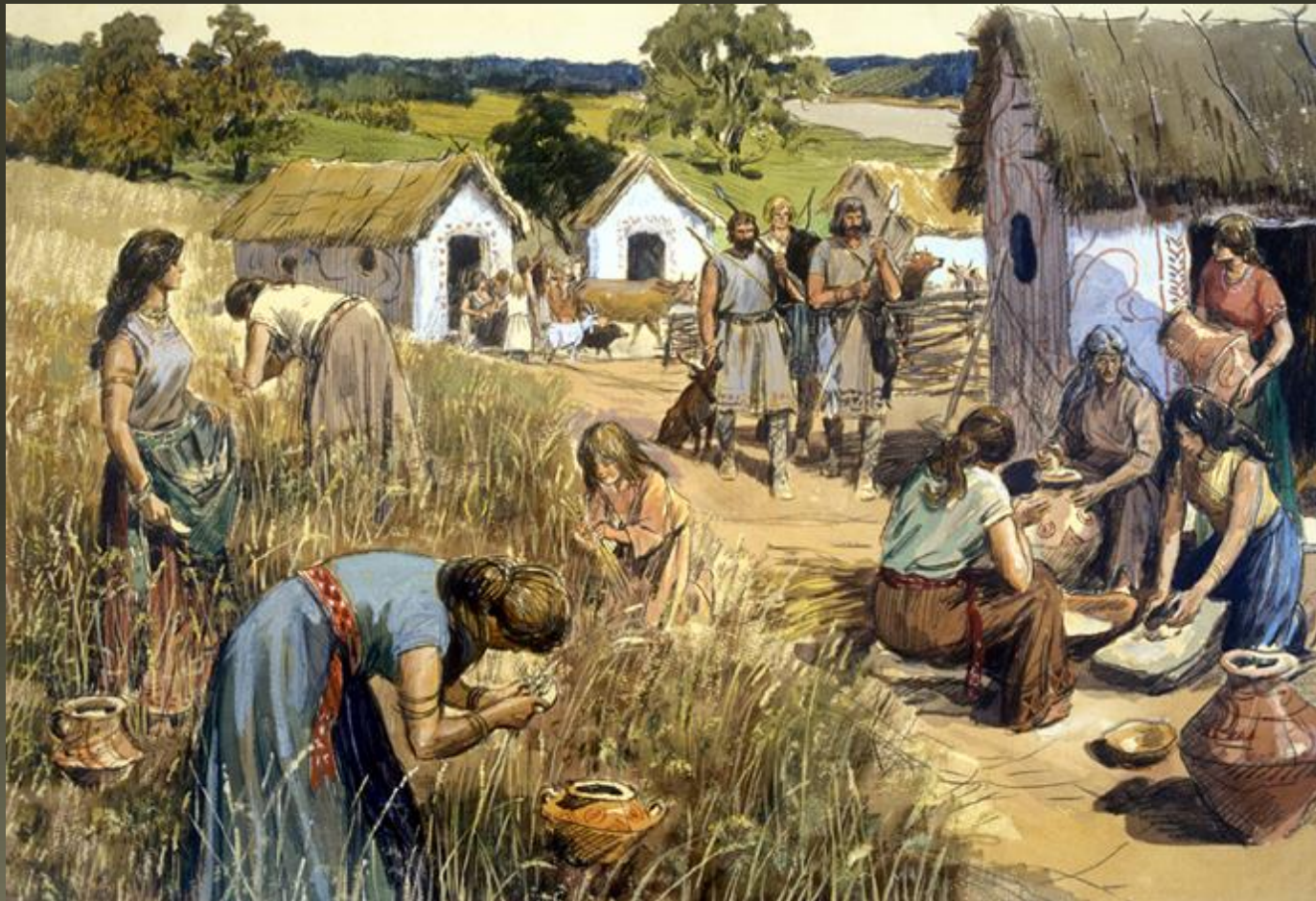
- Винайдені шліфування і свердління каменю, з'являються штучні матеріали - обпалена глина, а потім - тканина. Сусідська община змінює родову організацію людей. Натомість матріархату постає патріархат. Сьогодні відомі понад 500 неолітичних поселень у басейнах Десни, Дністра, Південного Бугу, Прип'яті.

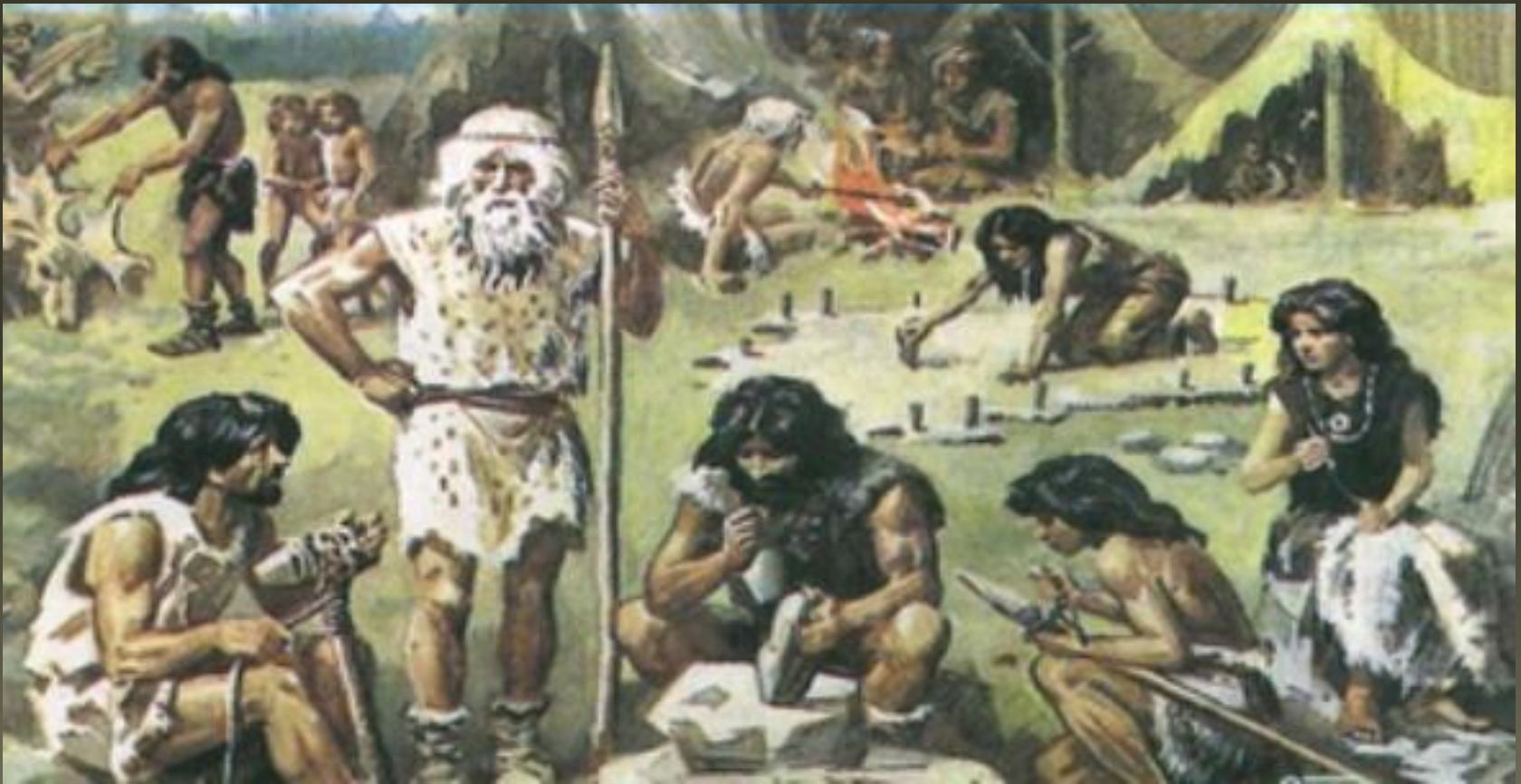
- Енеоліт - перехідна епоха від кам'яного до мідного віку (III-II тис. до н. е.) - пов'язана раніш за все з корінними змінами у житті людини - опануванням металів. У цей період на території України формуються дві основні групи племен - землероби на Правобережжі і скотарі на півдні та південному заході.

- Це свідчило про перший суспільний поділ праці. Використовуючи тяглову силу худоби, люди почали збирати більший врожай, що зумовило виникнення надлишків сільськогосподарської продукції, майнової нерівності і обміну продуктами.

- Поступово виділяється родоплемінна верхівка, яка, привласнюючи результати праці гурту, поступово зосереджувала у своїх руках владу над ним.

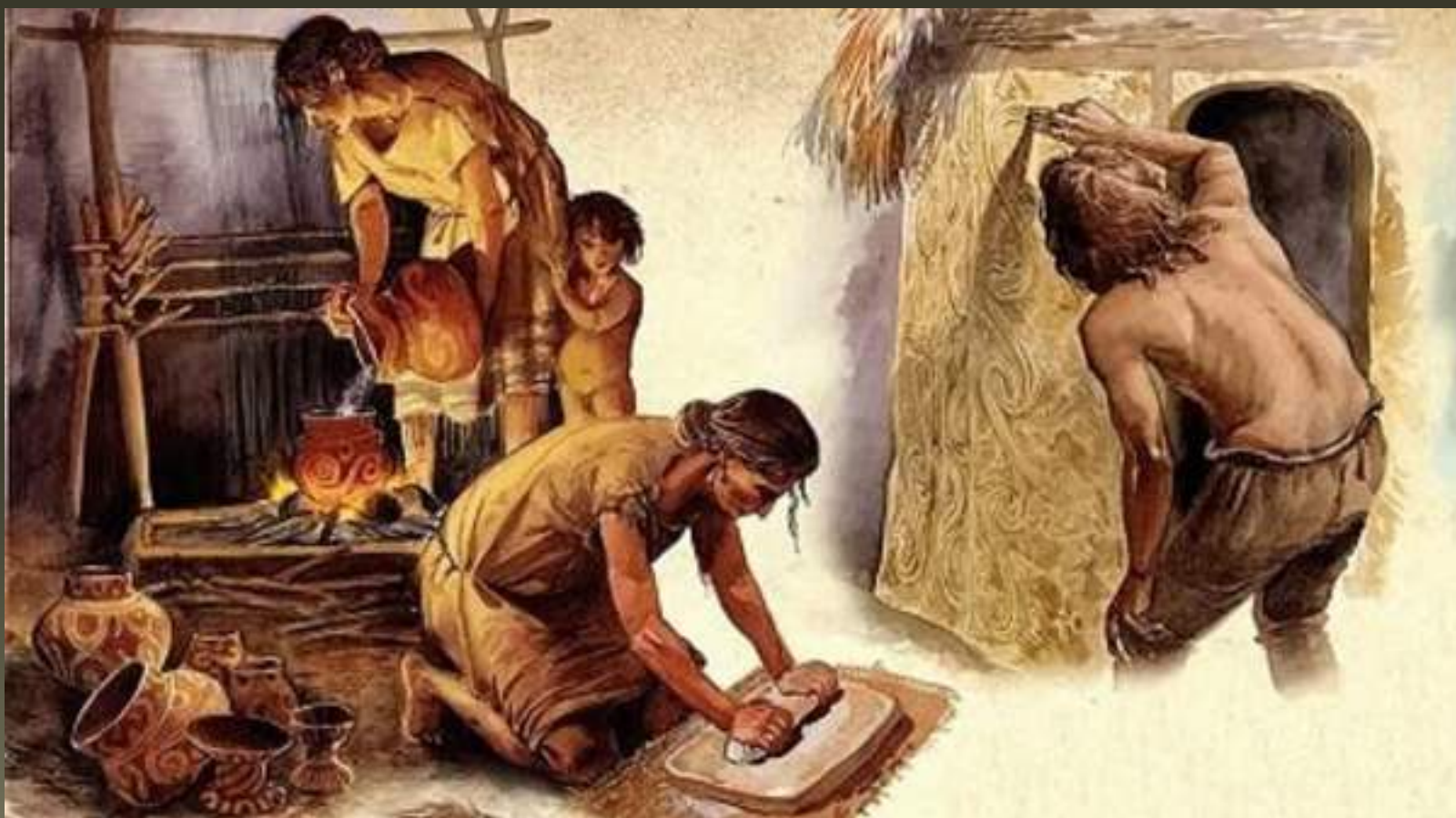
- Найбільш вивченою археологічною культурою цієї епохи є трипільська. Саме в с. Трипілля Київської області київський археолог В.Хвойка віднайшов перше таке поселення. До сьогоднішнього дня відкритими лишаються питання походження трипільців, хронологічних рамок їхньої культури, і, частково, території, яку вони заселяли.

- Сучасні археологи визначають приблизні рамки існування трипільської культури початком IV - кінцем III тис. до н. е. Територія, заселена трипільцями пролягала від Словаччини та Румунії до Слобідської України, від Чернігова до Чорного моря.

- Що стосується походження, то більшість археологів вважають, що основу Трипільської культури, на її ранньому етапі, складали балканські землеробсько-скотарські племена. Трипільці, які поселились на Правобережжі України, були фактично найдавнішими хліборобськими племенами.

- Обробляючи землю дерев'яним плугом з кам'яним або кістяним лемехом, вони вирощували пшеницю, ячмінь, просо. Зерно мололи за допомогою простих кам'яних жорен. Окрім цього, трипільці розводили дрібну рогату худобу, та коней, свиней. Селились трипільці у басейнах річок.

- На сьогодні археологами вивчено декілька великих поселень (від 10 до 20 тис. мешканців) - Майданецьке, Доброводи, Талянки (на Черкащині). Населення жило у стаціонарних чотирикутних глиняних одно-двоповерхових будинках з кількома кімнатами.

Павло Калина (Creative Commons)

- Іноді Трипільську культуру називають Культурою мальованої кераміки - через високий рівень розвитку цього ремесла. Посуд виготовлявся у спеціальних гончарних печах, а потім фарбувався білою, червоною і чорною фарбою характерними візерунками. Окрім цього були знайдені керамічні фігурки людей і тварин, іграшкових макетів житл. Розвивалося ткацтво.

- Розвиток знарядь праці, із сплаву міді і олова - бронзи був головним досягненням цієї епохи, яке зумовило і зміни суспільних відносин. Застосування більш міцного металу - бронзи дало можливість значно вдосконалити транспортні засоби, знаряддя виробництва.

- Подальшого розвитку набули різні ремесла - гончарне, каменярське, бронзоплавильне. Відбувається другий суспільний поділ праці - відокремлення ремесла від землеробства. (третій пов'язаний із відокремленням торгівлі). Суспільство поступово переходить від первісного ладу до епохи соціального розшарування. Це не могло не зумовити зіткнення як між племенами, так і всередині племен.

- Протягом бронзової доби на території України існувало кілька археологічних культур - Ямна, Зрубна, Культура багатопружкової кераміки, Катакомбна і т. д. Бронзова епоха на території України була фактично завершальною стадією первісного ладу.

